

מבט על, גיליון 570, 7 ביולי 2014

רצח שלושת הנערים וההסלמה בזירה הפלסטינית

יורם שוייצר ושלמה ברום

שיקוליהם של רוצחי שלושת הנערים – חברי חוליית חמאס מחברון שהצליחו לחטוף שלושה תלמידים ישראלים ורצחו אותם, במקום לנסות להתמקח על שחרורם בתמורה לאסירים פלסטינים – עדיין אינם ברורים. גם השאלה אם החוליה החוטפת פעלה בהנחיית הנהגת חמאס בעזה או של נציגיה הפועלים מטורקיה, או שמא מדובר ביוזמה מקומית התואמת את המדיניות הקבועה של חמאס, המאיצה בפעילות לחטוף חיילים ישראלים – נותרה בינתיים ללא מענה. אולם, החטיפה כבר גבתה מחיר גבוה מהפלסטינים ביהודה ושומרון בכלל, ומפעילי חמאס בפרט. היא יכולה להשפיע על שרידותה של ממשלת האחדות הפלסטינית, והיא כבר גרמה הסלמה ביטחונית שיכולה להביא למבצע נרחב ברצועת עזה, ואולי גם להתפרצות אלימות נרחבת בגדה. בכך מומחש שוב שבזירה הפלסטינית – לאירועים טקטיים בודדים יכולות להיות השלכות אסטרטגיות.

נראה, כי למרות שהחטיפה תוכננה באופן יסודי ומומשך, המבצעים כשלו בכך שלא הבינו כי במציאות הביטחונית השוררת בגדה, אם לא יצליחו להבריח את החטופים למקום המצוי מחוץ להישג ידה של ישראל, סיכוייהם להשיג את שחרורם של מאות אסירים, ובראשם אותם בכירי חמאס שדרשו לשחרר בתמורה לשליט ונדחו, נראים קלושים. הם גם כשלו בכך שבמקום לחטוף חיילים חטפו תלמידים צעירים – פעולה שגם בחברה הפלסטינית, התומכת בחטיפת חיילים כדי לשחרר אסירים, יש לא מעט שהסתייגו ממנה. מדינת ישראל, שכשלה במניעת החטיפה, הפגינה בתגובה לה נחישות במרדף אחרי החוטפים, נקטה יד קשה נגד פעילי חמאס ופגעה בתשתיתו על מנת להבהיר, כי תגובה מחיר כבד ביותר מכל מי שיעז לנסות לחטוף את אזרחיה וחייליה בעתיד, וכי תיפרע גם משולחיהם. צעדים אלה גובים מחיר גם מהאוכלוסייה האזרחית הפלסטינית.

השחקנים המרכזיים השותפים לתהליך המדיני נמצאים כעת בדילמות לא פשוטות – כיצד להתנהל בתקופה הקרובה שלאחר החטיפה, במיוחד לנוכח הסלמת האלימות ההדדית. עמדתו הנחרצת של אבו-מאזן, שגינה את החטיפה בפומבי באוזני חברי הליגה הערבית, שהתכנסה בערב-הסעודית, והסתייג מנקיטת אלימות נגד ישראל במאבק להקמת מדינה פלסטינית ריבונית, זיכתה אותו בנקודות זכות בזירה הבינלאומית, אך פגעה בפופולריות שלו ברחוב הפלסטיני. בשלב זה לא ברור מה תהיה עמדתו של אבו-מאזן לגבי המשך השותפות עם חמאס בממשלת האחדות. אם יבחר לבטלה, הוא עלול להעמיק עוד יותר את דימויו כמשתף פעולה עם ישראל, ולפגוע עוד יותר במעמדו בחברה הפלסטינית. הוא גם יפסיד את המעמד של מי שמייצג את כלל הפלסטינים בשטחים מול הקהילה הבינלאומית, ואת ההזדמנות להשיג דריסת רגל ברצועת עזה. מנגד, אם ידבק בשותפות עם חמאס הוא יאמת את חשדות ישראל נגדו שהוא נוקט מדיניות כפולת-פנים ומשתמש ברטוריקה פרגמטית, מחד גיסא, ומאידך גיסא משתף פעולה עם ארגון שמבצע טרור נגד ישראל.

גם תנועת חמאס נתונה בדילמה קשה. מצד אחד, מנהיגיה הביעו תמיכה פומבית בחטיפה כצעד לגיטימי לשחרור אסירים מהכלא הישראלי, ומנגד – התכחשו לאחריותם לפעולה. בפועל, רצח שלושת הנערים היה פיגוע גם נגד היתכנותה של ממשלת האחדות הפלסטינית, שיש לחמאס אינטרס מובהק בקיומה. צעדיה החרिפים של ישראל פגעו קשות בתשתית של חמאס בגדה, והארגון עלול לאבד את הלגיטימיות שביקש להשיג לעצמו כשהסכים להקמת ממשלת האחדות, במטרה להיות שותף בהכרעות על עתיד הרשות הפלסטינית ולהשתתף באחריות ליחסי הממשלה עם ישראל.

ההסלמה הביטחונית בגדה הביאה בעקבותיה גם להסלמה ברצועת עזה, כאשר מצד אחד, הגורמים שאינם חמאס ברצועה ראו בכך הזדמנות להסלים את הירי לעבר ישראל, ואילו לישראל קשה להתעלם מלחצים בזירה הפנימית להגיב בתקיפות על ההתקפות נגדה בגדה ובעזה, בו-בזמן שהיא פועלת בעזה באופן מבוקר, שימנע מגורמי הטרור להשיג את מטרתם – לגרור את ישראל ואת חמאס לעימות נרחב ברצועה. כך מוצאים עצמם גם חמאס וגם ישראל בדינמיקה שבה הם נגררים להסלמה ולעימות נרחב, למרות שאין זה האינטרס של שני הצדדים. ואכן, בימים האחרונים גם חמאס משתתף בירי לעבר ישראל ומעצים בכך את ההסתברות שההסלמה תסתיים במבצע צבאי נרחב.

ישראל ודאי מחויבת להמשך המאמץ המודיעיני והמבצעי על מנת לתפוס את החוטפים ולהענישם, ויש לה אינטרס להמשיך לגבות מחיר מחמאס, אך גם היא נמצאת בדילמה קשה. לאחר כישלון המשא-ומתן בתיווך מזכיר המדינה האמריקאי, ג'ון קרי, יש לישראל אינטרס מובהק בייצוב הזירה הפלסטינית. בזירה הבינלאומית מוטלת האשמה לכישלון המשא-ומתן במידה רבה על ישראל. אם תהיה התלקחות בגדה וברצועה כתוצאה מהדינמיקה הנוכחית, ישראל תשלם גם את המחירים הישירים של עימות ביטחוני חריף עם הפלסטינים, וגם מחירים נוספים בזירה הבינלאומית.

ממשלת ישראל צריכה לשקול היטב את הכדאיות של כניסה למבצע נרחב בעזה במטרה להשיג, כפי שמציגים חסידי המבצע הזה בישראל, "פגיעה קשה ביכולת האסטרטגית של חמאס לפגוע בישראל", כלומר, ביכולת לשגר רקטות ארוכות-טווח לעבר חלק גדול משטחה של ישראל. מטרה זו עלולה להתברר כהישג קצר-טווח שמחיריו גבוהים. תנועת חמאס הוכיחה שיש לה יכולת עצמית לייצר רקטות כאלה ברצועה, גם במצב שבו מצרים פגעה קשות במערכת המנהרות שדרךן מוברח נשק לתוך רצועת עזה. לא יידרש לחמאס זמן רב גם לאחר מבצע צבאי נרחב לשקם את מאגר הרקטות ארוכות-הטווח שלו. לכן, במצב שבו לישראל ולחמאס יש אינטרס משותף להרגיע ולעצור את ההסלמה, עדיף לעשות זאת בסיוע תיווך של מצרים. כפי שמתברר מאירועי הטלטלה בעולם הערבי, בדרך כלל עדיף שלטון אויב חזק ויציב ששולט ביד רמה במדינתו ושניתן להתרועעו, על פני אוסף של ארגונים תת-מדינתיים הפועלים ללא ריסון, אשר קשה מאוד להתרועעם.

לא ברור גם אם התמקדות בלחץ על אבו-מאזן לבטל את הסכם הפיוס וממשלת האחדות הפלסטינית, היא המדיניות הנכונה כלפי הרשות הפלסטינית, שתשרת בצורה הטובה ביותר את האינטרס הישראלי. אולי נכון יותר לנצל את המדיניות הברורה של אבו-מאזן, ששילבה גינוי חד-משמעי של פעולת הטרור ושיתוף פעולה ביטחוני עם ישראל, כדי ליצור אווירה חדשה ביחסים בין ממשלת ישראל לבין המנהיגות הפלסטינית. על מנת לעשות זאת צריך להימנע מצעדי ענישה קולקטיבית בגדה, לנקוט מדיניות נחושה ונוקשה נגד פורעים ישראלים המבקשים לנקום בפלסטינים ונגד ההסתה הנלווית לכך, ולהיכנס לדיאלוג ישיר עם המנהיגות הפלסטינית – דבר שראש הממשלה נמנע ממנו לאורך תשעת חודשי המשא ומתן.

אין זה בטוח שביטול הסכם הפיוס הוא אינטרס ישראלי. בסופו של דבר, חמאס נכנס להסכם מעמדה של חולשה. ממשלת האחדות הפלסטינית אינה באמת ממשלת אחדות, אלא ממשלה של פתח שחמאס תומך בה על מנת שברמאללה ידאגו לשלם את המשכורות בעזה ולספק את השירותים לאזרחים, וזוהי גם הזדמנות עבור פתח ואבו-מאזן להשיג דריסת רגל ברצועת עזה. הסכם הפיוס חיזק את אבו-מאזן, ולישראל שרוצה גם לייצב את המצב בזירה הפלסטינית וגם להתקדם, ולו בצעדים קטנים, לעבר יישוב הסכסוך עם הפלסטינים, או למצער – לנהל אותו בדרכים בלתי-אלימות, צריך להיות עניין בחיזוקו של אבו-מאזן.